

tussen Duin & Dijk

Themanummer Noordzee

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 9 4 ● 2010

Goudbrasems in Nederland

wordt het hier subtropisch?

● *Het dagelijkse legen van de komfuik aan de Mokbaai op Texel. foto: NIOZ.*

Het zeewater wordt warmer en het aantal subtropische vissoorten in de Noordzee neemt toe. Tegelijk krijgen meer noordelijke soorten, die kouder water nodig hebben, het moeilijk. Hoe is de balans?

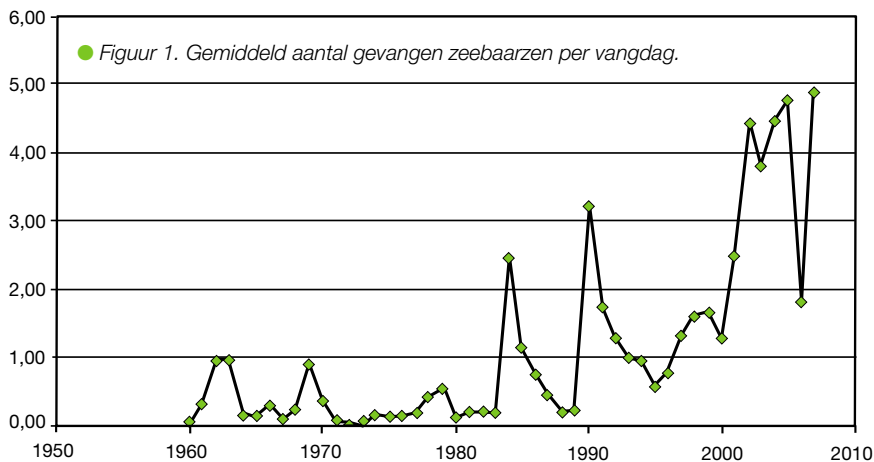
Nadat na het verdwijnen van de Zuiderzeeharing de laatst overgebleven kommenvisser van de Waddenzee z'n bedrijf wilde beëindigen, besloot het Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek dit bedrijf over te nemen. Het toen nog in Den Helder gevestigde instituut vroeg de kommenvisser, de heer Beumkes, gewoon door te vissen met kommen en komfuiken rond 't Horntje op Texel. Nog steeds wordt met één komfuik, geplaatst aan de ingang van de Mokbaai, in voor- en najaar doorgevist, waarbij elke dag de hele vangst wordt geteld en gemeten. Zo is inmiddels een 50 jaar lange termijnserie ontstaan waarmee het verloop van vissen en ongewervelden in het Marsdiep in kaart kan worden gebracht. Vooral voor vrij zwemmende (pelagische) vissen, zoals haring, zeebaars en makreel is dit voor de Waddenzee een unieke serie. Deze vissen worden namelijk op andere manieren bijna niet bevestigd, omdat het in de Waddenzee heel moeilijk is om te vissen met pelagische netten. Maar ook bodembewoners kunnen op

deze manier goed gevolgd worden. We merken dat er de laatste jaren steeds vaker zuidelijke dieren in ons faunagebied aangetroffen worden. In 2005 is er, voor Nederland, zelfs een nieuwe vis gevonden. Deze goudbrasem *Sparus aurata* (Linnaeus, 1758) vertoonde in 2007 een grote invasie vanaf eind augustus tot eind oktober. Kunnen we nog meer zuidelijke soorten verwachten?

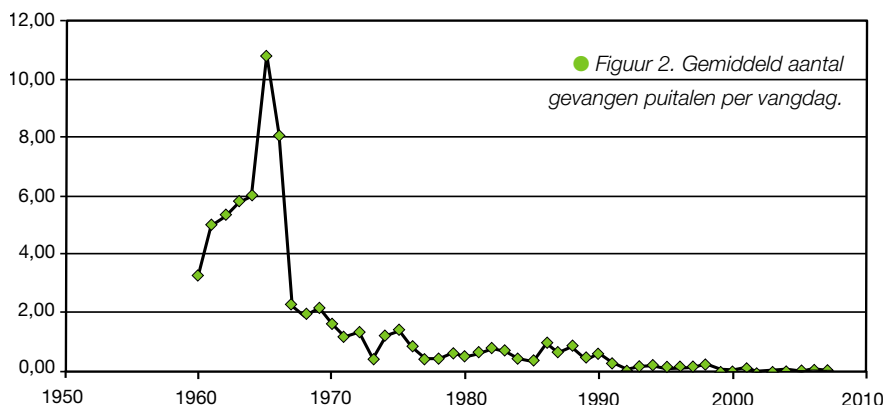
Opwarming, meer soorten dus...

De laatste jaren is er overal veel te doen over klimaatverandering door opwarming van de aarde en natuurlijk ook de zee. Waardoor de opwarming ook veroorzaakt wordt, hij is wel meetbaar. Zo is de zeewatertemperatuur de laatste 10 jaar 1.3°C omhooggegaan en verwacht je van koudbloedige dieren, zoals vissen en ongewervelden, een verandering in gedrag en voorkomen. Dit gebeurt ook. We zien in de komfuik steeds meer vissen verschijnen die voorheen een meer subtropische verspreiding hadden.

Dit betekent dat ze voorkomen in de Middellandse Zee en het Atlantisch kustgebied vanaf de Canarische eilanden tot aan het Kanaal. Een hoger wordende zeewatertemperatuur stelt ze nu in staat om de Noordzee binnen te dringen. Sommige soorten deden dat al langere tijd. Zeebaars en diklip-, dunlip- en goudharder komen al jarenlang in de zomer de Noordzee binnen, maar keren elke winter weer terug naar het zuiden. Ze paaien ten zuiden van Engeland en een gedeelte keert het volgende jaar weer terug naar onze omgeving. Van de diklipharder *Crenimugil labrosus* (Risso, 1827) is bekend dat hij pas sinds de jaren zestig in grotere aantallen in de Noordzee verspreid voorkomt. Hij komt tegenwoordig tot aan IJsland. Voor zeebaars *Morone labrax* (Linnaeus, 1758) dateert het zomerse voorkomen al van langer geleden, maar de toename van de laatste 20 jaar is explosief (Figuur 1). Het is tegenwoordig de meest geliefde sportvis voor de vaderlandse zeehengelaars geworden! De goudharder *Liza ramada* (Risso, 1827) is

● *Goudbrasem. Foto: K. Camphuysen.*

ook enorm toegenomen en vooral jonge dieren zijn nu algemeen te noemen al is hij, na het pittige wintertje van 2009/2010, weer wat in aantallen terug gelopen. Een zuidelijke soort die al lang bij ons in kleine aantallen voorkomt is de pelsel *Clupea pilchardus* (Walbaum, 1792). Deze haringachtige is bij ons beter bekend onder de naam die de jonge dieren ingeblikt in olijfolie hebben, namelijk: sardien. Ook van deze soort zien we in ons gebied een duidelijke toename en het is nu ook in de zuidelijk Noordzee een algemene verschijning. Misschien komt de tijd nog wel eens dat we zelf onze eigen sardientjes kunnen inblikken. Er zijn ook ongewervelden, die lijken te reageren op de hogere zee-watertemperaturen. We zien tegenwoordig steeds vaker de gezaagde steurgarnaal *Palaemon serratus* (Pennant, 1777). In Portugal is dit de meest gegeten garnalensoort. Hij ziet er prachtig uit en is met zijn grootte van 10 cm ook niet snel te missen. Het is nog niet zover dat er een visserij op is ontstaan, maar

het is niet uitgesloten dat dit bij een voortdurende opwarming ooit zal gebeuren. In Ierland is het inmiddels al zover, maar voordat dit hier zover is kunnen we nog veel plezier beleven door naar deze dieren te kijken.

of minder soorten

Aan het oplopen van de zeewater-temperatuur zit voor koudwater-soorten een geheel andere consequentie. Die zullen het, als het hier te warm wordt, heel moeilijk krijgen. Het gaat dan om soorten die in onze omgeving de meest zuidelijke begrenzing van hun verspreiding hebben. Ze hebben enzymen om het lichaam te onderhouden, die beter werken bij lagere temperaturen en kunnen eigenlijk het beste presteren bij een temperatuur van rond de 17 graden Celsius. Dit in tegenstelling tot zuidelijke soorten, waarbij die enzymen het beste werken bij 22 graden Celsius.

Als voorbeeld voor een koudwater-soort nemen we hier de puitaal *Zoarces viviparus* (Linnaeus, 1758). Deze bodemvis is in vissenland heel apart, omdat hij, of beter ge-

zegd zij, levende jongen ter wereld brengt. De wetenschappelijke naam *viviparus* ofwel levendbarend verwijst er naar. Deze interessante vis dreigt het heel moeilijk te krijgen. De aantallen hollen terug (figuur 2) en we moeten vrezen dat de vis in de toekomst niet meer in onze wateren voor zal komen. Hiermee sterft hij natuurlijk niet uit, maar zijn meest zuidelijke grens zal hij naar het noorden verplaatsen. Krijgen we in zee nu meer of minder soorten? Het valt te verwachten dat we meer soorten krijgen. Er zijn nu eenmaal meer subtropische soorten dan gematigde soorten en de kans dat er meer komen is dus groter. Of dit ook werkelijk gebeurt, is natuurlijk nog maar de vraag. Het is best mogelijk dat zuidelijke soorten kritischer zijn in hun voedsel, gedrag of gevoeliger zijn voor vijanden. Verder zijn er als factoren natuurlijk ook nog ziektes, invasies van soorten van andere continenten en natuurlijk de visserij. Als ze zich daar niet aan kunnen aanpassen, dan zullen ze hier niet kunnen leven. Maar voorlopig lijkt het erop dat ze de wind nog steeds mee hebben en het aantal soorten in onze gebieden nog steeds toeneemt.

Hans Witte

NIOZ

Landsdiep 4, 1797 Den Hoorn Texel

Hans.Witte@nioz.nl